

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica X (2016)

ISSN 2084-5456

DOI 10.24917/20845456.10.8

Rafał Koszek

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków, Polska

Współczesny pielgrzym na Via de la Plata – próba charakterystyki

Streszczenie

Pielgrzymowanie do Santiago de Compostela przeżywa w ostatnich latach renesans. Pątnicy zmierzają do grobu św. Jakuba różnymi szlakami, spośród których jednym z najpopularniejszych jest Via de la Plata. W starożytności wzdłuż wyznaczonej dziś Drogi przebiegał trakt handlowy, łącząc południe z północną zachodnią częścią Półwyspu Iberyjskiego. Współcześnie, szlak rozpoczyna się Sewilli i prowadząc pielgrzymów w kierunku północnym i północno-zachodnim doprowadza go do celu wędrówki. Autor, w latach 2012 i 2013 pielgrzymując Via de la Plata, przeprowadził ankietę, której celem było zbadanie sylwetki pielgrzymów. Zgromadzone dane zostały uzupełnione ankietą internetową przeprowadzoną w 2015 roku. Wyniki badań pozwoliły na skonstruowanie trzech głównych wniosków. Po pierwsze, istnieje zależność pomiędzy wiekiem pątnika a motywami, którymi się on kieruje. Wraz z wiekiem wzrasta odsetek pielgrzymów wybierających się na szlak z powodów religijnych. Po drugie, głównym źródłem informacji o Camino dla pielgrzymów pochodzących z Hiszpanii są krewni i znajomi, natomiast zagraniczni pątnicy wiedzę o Drodze św. Jakuba czerpią najczęściej z literatury, internetu oraz od krewnych i znajomych. Po trzecie, najważniejszymi problemami napotkanymi w czasie wędrówki są warunki noclegów, dostępność kościołów i słabe oznakowanie Drogi.

The modern pilgrim on Via de la Plata – an attempt to characterize

Abstract

The pilgrimage to Santiago de Compostela is nowadays very popular. Pilgrims can reach the tomb of St. James by different routes. One of the most popular is Via de la Plata. In the ancient times it was a commercial track that connected the south and the north-western part of Iberian Peninsula. Nowadays, it starts in Seville and leads pilgrims to the tomb of St. James the Apostle. The author of this paper, in 2012 and 2013 conducted a questionnaire on this route, trying to collect information about the profile of modern pilgrims. The collected answers were supplemented by an internet questionnaire made in 2015. The survey led to three key findings. Firstly, the younger the pilgrims are, the rarer they walk on Camino de Santiago for the religion purposes. Secondly, the most important sources of information about St. James Way for Spanish are relatives and friends, while for the respondents from other countries

these are literature, internet and relatives and friends. Last but not least, the most significant problems for pilgrims on Via de la Plata are: accommodation, access to churches and the signage of the way.

Słowa kluczowe: Camino de Santiago; motywy pielgrzymowanie; Via de la Plata

Key words: Camino de Santiago; motive of pilgrimage; Via de la Plata

Sugerowana cytacja / Suggested citation: Koszek, R. (2016). Współczesny pielgrzym na Via de la Plata – próba charakterystyki. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*. DOI 10.24917/20845456.10.8

Wprowadzenie

Pielgrzymowanie do Santiago de Compostela przeżywa w ostatnich latach renesans. Camino de Santiago jest najpopularniejszym i najdłuższym oznakowanym szlakiem pątniczym świata (Mróz, 2016). Rzesze podążających za znakami muszli i żółtych strzałek docierają do grobu św. Jakuba. Coraz częściej padają jednak pytania o charakter podejmowanych wędrówek, o motywy pielgrzymowania. Agnieszka Jaworska wskazuje na postmodernistyczny charakter pielgrzymowania do grobu św. Jakuba, w którym, tradycyjnych religijnych pielgrzymów zastąpili w dużej mierze wędrowcy zainspirowani bardziej popkulturą niż wiarą; nazywa ich ona *postpielgrzymami* (Jaworska, 2016). Równocześnie, wspomniana autorka, jak i inni badacze podkreślają, że Camino jest czymś więcej niż „nordic walking”. Jest to wyprawa duchowa, spotkanie z łaską, która wnika w codzienny wysiłek i pot (Roszak, 2013). Autor niniejszego opracowania podjął próbę określenia cech współczesnego pielgrzyma na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych. Objęto nimi 80 osób poruszających się szlakiem Via de la Plata, rozpoczynającym się w Sewilli odcinkiem Camino de Santiago, prowadzącym z południa na północny zachód Półwyspu Iberyjskiego. Wyniki zostały uzupełnione o spostrzeżenia wynikające z obserwacji bezpośredniej prowadzonej metodą uczestniczącą w latach 2012–2013. Ankietę przeprowadzono w trakcie odbywania pielgrzymki w latach 2012–2013 oraz w 2015 roku za pośrednictwem forów internetowych.

Via de la Plata

Via de la Plata jest starożytnym szlakiem, który w czasach rzymskich łączył miasta *Emerita Augusta* (współcześnie Merida) z *Asturica Augusta* (współcześnie Astorga). Jej nazwa pochodzi od arabskiego *Bal'latta* (brukowana). W czasach Imperium Romanum stanowiła ważny trakt handlowy nazywany *Via Heraclea*. Naturalnym przedłużeniem drogi był odcinek prowadzący w kierunku południowym do ówczesnego *Hispalis* (Sewilla), który jest współcześnie punktem początkowym pielgrzymujących do Santiago de Compostela. Wędrując Camino de la Plata możemy spotkać elementy przypominające o rzymskim pochodzeniu trasy. Są nimi łuki wyrysowane na bloczkach, symbole łuków budowanych przez starożytnych oraz *miliarios*, wyznaczające odległość na trasie, ustawione co 1480 metrów (1 mila rzymska). Jak już wspomniano, nazwa Via de la Plata odnosi się do drogi łączącej Sewillę z Astorgą, łącząc się tym samym z najbardziej popularną, Francuską Drogą św. Jakuba. Częściej

Ryc. 1. Trasa Via de la Plata i Camino Sanabrés

Źródło: opracowanie własne

wybijana jest jednak trasa alternatywna, prowadząca do Santiago de Compostela szlakiem Camino Sanabrés. Skrzyżowanie dróg znajduje się w Granja de Moreruela, skąd wspomniany szlak prowadzi w kierunku północno-zachodnim przez Orense. Via de la Plata jest pokonywana przez zdecydowanie mniejszą liczbą pielgrzymów niż Droga Francuska. W 2014 roku z Sewilli wyruszyło 2132 pielgrzymów, co stanowiło 0,90% ich ogólnej liczby¹.

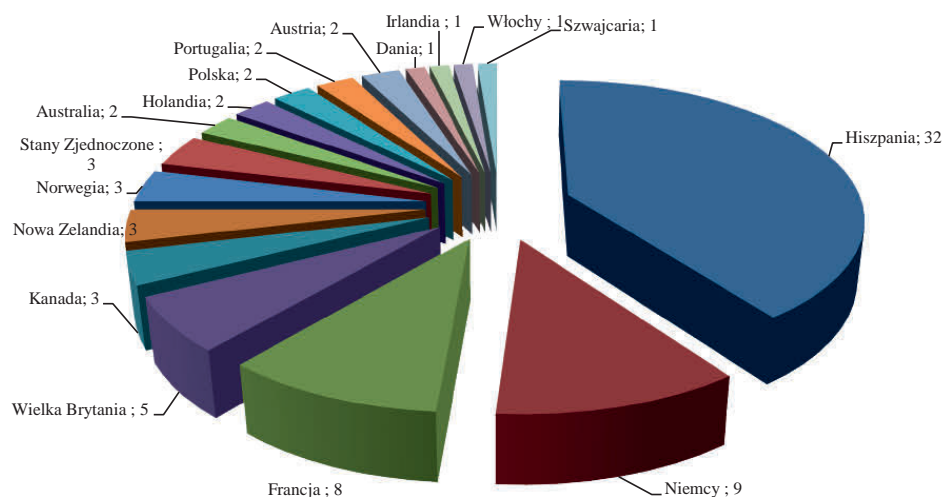
Współczesny pielgrzym – próba charakterystyki

Aldea del Cano, mała miejscowość na południowym zachodzie Hiszpanii, jeden z przystanków na Via de la Plata. Bardzo spokojny wieczór, niewielka liczba pielgrzymów odpoczywa przed następnym dniem wędrówki. W pewnym momencie nawiązuje się rozmowa pomiędzy dwójką młodych pielgrzymów z Polski oraz mężczyzną w średnim wieku, stomatologiem pochodzącym z Niemiec. Po chwili okazuje się, że mężczyzna po raz kolejny próbuje pokonać około 1000 km drogi, by w końcu dotrzeć upragnionego celu. Próbował już kilka razy, lecz kontuzje na trasie uniemożliwiały mu dokończenie wędrówki. Tym razem jest bardzo zdeterminowany, uznaje pokonanie całej trasy za kluczową sprawę. Kiedy dowiaduje się, że rozmawia z dwójką studentów z Polski, wspomina, że kilka dni wcześniej miał okazję spotkać dwie kobiety z tego kraju. Był to dla niego niezbyt przyjemny epizod, ponieważ kobiety zachowywały się bardzo dziwnie. Otóż, pielgrzymowanie Drogą św. Jakuba

¹ www.peregrinossantiago.es/eng/

było dla nich przeżyciem duchowym, religijnym. W rozmowie przedstawiali one motywy swojej wędrówki, wskazując na pielgrzymkę, jako drogę prowadzącą do Boga. Niemiec uznał Polki za dziwaczny wyjątek wśród poruszających się na szlaku, całkowicie nie rozumiejąc ich postawy. Większe zdziwienie było prawdopodobnie przed nim, ponieważ po chwili od dwójki studentów usłyszał, że dzielają oni poglądy wspomnianych przez niego kobiet...

Wędrując Drogami św. Jakuba, w tym szlakiem Via de la Plata, możemy spotkać bardzo różnorodnych pielgrzymów. Zróżnicowanie widoczne jest również w grupie ankietowanych. Jak już wcześniej wspomniano, badaniem objętych zostało 80 osób, 51 mężczyzn (64%) oraz 29 kobiet (36%). Zdecydowana większość pytanym odbywała pielgrzymkę pieszo (84%), pozostali poruszali się na rowerze (16%). Respondenci podzieleni byli na cztery grupy wiekowe. Największą liczbę stanowili ci w przedziale wiekowym 36–65 (64%). Wiek 15 osób (19%) przekraczał 65 lat. Pomiędzy 26 a 35 rokiem życia znajdowało się 10 osób (12%), natomiast najmłodszą grupę wiekową, 19–25 lat, reprezentowały 4 osoby (5%). Ankietowani pochodzili

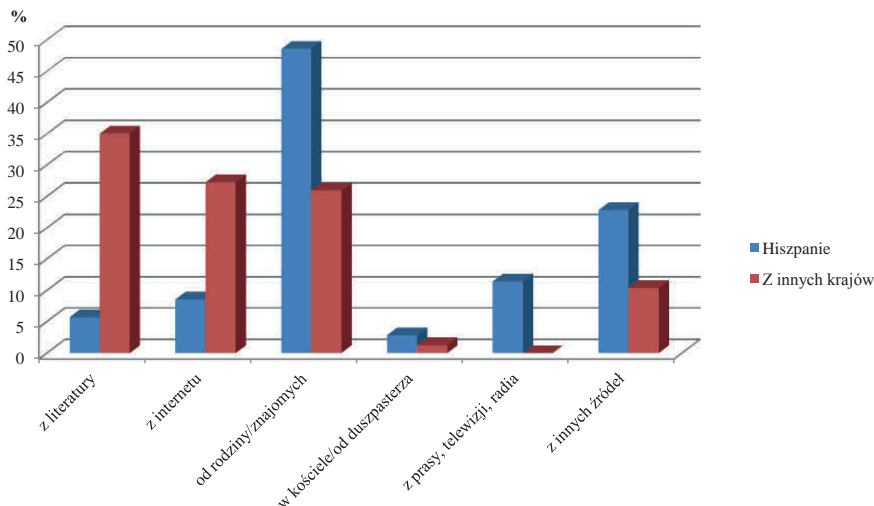
Ryc. 2. Liczba ankietowanych wg kraju pochodzenia

Źródło: opracowanie własne

z 17 krajów, reprezentując 3 kontynenty: Europę, Amerykę Północną oraz Australię. Największą liczbę stanowili Hiszpanie (40%), znacząca grupa pielgrzymów pochodziła również z Niemiec (11%), Francji (10%) i Wielkiej Brytanii (6%) (Ryc. 2).

Analizując odpowiedzi respondentów można zaobserwować kilka zależności. Po pierwsze, widoczna jest wyraźna różnica pomiędzy Hiszpanami a pielgrzymami pochodzącymi z innych krajów pod względem źródeł, z których dowiedzieli się oni o Camino de Santiago. Wśród Hiszpanów dominującym źródłem informacji o Drodze św. Jakuba są rodzina i znajomi (49%). Pielgrzymi z innych krajów najczęściej dowiadują się o Camino głównie z trzech źródeł: literatury (35%), internetu (27%), od rodziny lub znajomych (26%) (Ryc. 3). Uwagę zwraca bardzo niski odsetek

wędrujących, którzy z Drogą św. Jakuba zostali zaznajomieni w kościele lub otrzymali taką informację od duszpasterza. Można również zauważyć, że temat Camino częściej występuje w mediach hiszpańskich, co wiąże się z większą liczbą pielgrzymów otrzymujących wiadomości tym środkiem przekazu. Z powyższych wyników można wysnuć wniosek, iż publikacje książkowe oraz internetowe stanowią ważne źródło informacji dla zainteresowanych Camino w krajach innych niż Hiszpania, co potwierdza słuszność prowadzenia takiej działalności popularyzatorskiej oraz może być wskazówką do rozwijania tej formy promocji Drogi św. Jakuba, m.in. w Polsce.

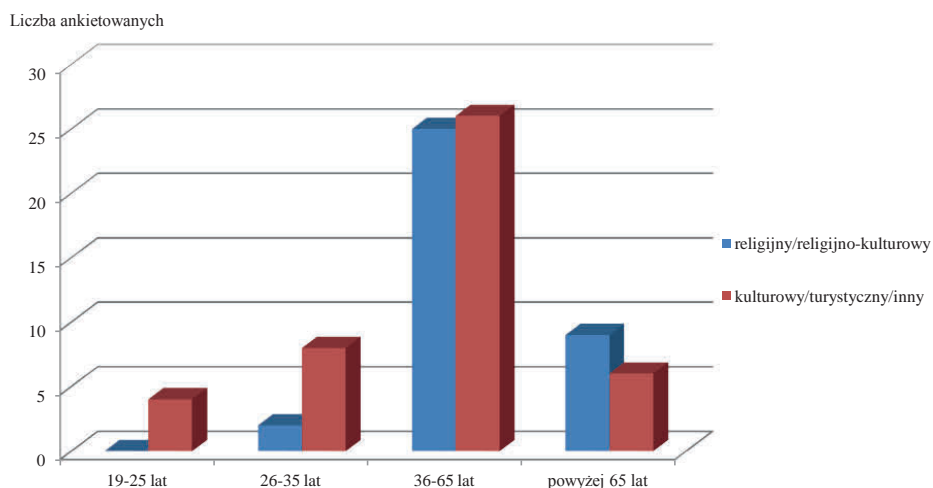

Ryc. 3. Źródło wiedzy o Drodze św. Jakuba wg kraju pochodzenia

Źródło: opracowanie własne

Stanowią one niejednokrotnie inspirację oraz pomoc dla chcących wybrać tę formę aktywności religijnej.

Po drugie, można zauważyć zależność pomiędzy wiekiem pielgrzyma a motywem podjęcia wędrowki do Santiago de Compostela. Otóż, odsetek pielgrzymów poruszających się Via de la Plata, wskazujących na religijny lub religijno-kulturowy motyw wyruszenia w Drogę jest bardzo niski w młodszych grupach wiekowych. Wraz ze zwiększaniem się wieku ankietowanych, odsetek ten zdecydowanie wzrasta, by w najstarszej grupie wiekowej stać się motywem dominującym. Respondenci odpowiadając na pytanie dotyczące powodu wyruszenia na Drogę św. Jakuba mieli do wyboru pięć odpowiedzi, mogli wskazać na religijny, religijno-kulturowy, kulturowy, turystyczny lub inny motyw pielgrzymowania. Żaden z ankietowanych w wieku 19–25 lat nie wskazał na religijną bądź religijno-kulturową przyczynę podjęcia wędrowki. W grupie 26–35 lat zdecydowana większość pytanym również nie kierowała się motywem religijnym. Motyw religijny lub religijno-kulturowy został wybrany przez niemalże połowę ankietowanych w wieku 36–65 lat, natomiast osoby powyżej 65 roku życia najczęściej kierowały się tym motywem (Ryc. 4). Sytuacja ta może niepokoić, szczególnie z perspektywy zachowania tradycyjnego, duchowego przeżywania pielgrzymki. Postępująca laicyzacja i komercjalizacja szlaku może

Ryc. 4. Motyw pielgrzymowania w poszczególnych grupach wiekowych

Źródło: opracowanie własne

prowadzić do utracenia wartości, które leżą u podstaw chrześcijańskiego dziedzictwa Camino de Santiago.

Po trzecie, baza noclegowa, dostępność obiektów sakralnych oraz oznakowanie drogi były elementami, które ankietowani najczęściej wskazywali jako wymagające poprawy. Przyglądając się bliżej osobom, które zwracają uwagę na problem zamkniętych kościołów, można zaobserwować, iż zdecydowana większość z nich (ponad 80%) deklaruje przynależność do Kościoła katolickiego lub Kościoła protestanckiego. Również spory odsetek, bo prawie 70% tych ankietowanych wskazuje na religijny lub religijno-kulturowy powód pielgrzymowania. Należy jednak zaznaczyć, że część badanych, pomimo tego, że nie deklaruje przynależności do Kościoła i religijnego powodu podjęcia wędrówki, również zwraca uwagę na problem dostępności obiektów sakralnych. Można więc stwierdzić, iż rozwiązane problemu zamkniętych kościołów na Drodze św. Jakuba mogłoby przyczynić się do lepszego przeżycia pielgrzymki nie tylko osób wierzących, ale również tych niedeklarujących przynależności do Kościoła. Byłoby to także istotnym krokiem w rozwijaniu Dróg Jakubowych oraz przypominaniu o chrześcijańskich korzeniach Camino.

Zakończenie

Via de la Plata jest jedną z dróg prowadzących do Santiago de Compostela. Ta starożytna trasa nie przyciąga tak dużej liczby pielgrzymów jak słynna Droga Francuska, jednak jest główną drogą prowadząca z południowej części Hiszpanii do grobu św. Jakuba Apostoła. Współcześnie, w czasach wielkiego wzrostu zainteresowania Camino de Santiago, jest miejscem spotkania pielgrzymów z całego świata. Jak wynika z przeprowadzonych badań, są oni bardzo różnorodni pod wieloma względami, np. wieku, kraju pochodzenia. Dla większości z nich to nie motyw religijny stanowi

przyczynę podjęcia wędrówki. Przeważają czynniki turystyczne, kulturowe. Dla wielu osób pokonujących tę trasę, Camino jest sprawdzeniem możliwości fizycznych, ciekawym sposobem na aktywne spędzenie wakacji. Z punktu widzenia chrześcijańskiej tradycji pielgrzymowania Droga św. Jakuba, szczególnie niepokojący jest brak motywacji religijnych w młodszych grupach wiekowych. Motyw religijny jest przeważający wśród osób starszych, jednak siłą rzeczy w przyszłości ludzie ci będą stanowili coraz mniej liczną grupę, ustępując miejsca nowym pokoleniom. Próba nawiązywania do duchowego przeżywania pielgrzymki jawi się więc jako jeden z najważniejszych celów stojących przed osobami pracującymi na rzecz Camino de Santiago. W powyższej charakterystyce wykazano również, iż publikacje książkowe i internetowe stanowią najważniejsze źródło informacji dla pielgrzymów przybywających na Via de la Plata z krajów innych niż Hiszpania. Nasuwa to jeden z możliwych sposobów dotarcia do potencjalnych pielgrzymów i realizacji wcześniej postawionego celu. Do wzmocnienia duchowego przeżywania Drogi przyczyniłoby się również rozwiązanie problemu dostępu do obiektów sakralnych, często wskazywane jako jeden z głównych problemów na Via de la Plata.

Literatura

- Gałuszka, B., Koszek, R. (2013). Walory turystyczne początkowego odcinka Camino de la Plata (Sewilla-Plasencia). W: A. Jackowski, F. Mróz, Ł. Mróz (red.), *1200 lat Pielgrzymek do Grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela*. Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy, 217–230.
- Jaworska, A. (2015), *Camino de Santiago. Tradycja i współczesność*. Kraków: Wydawnictwo Petrus.
- Jaworska, A. (2016). Pielgrzym otwarty na Boga? W: P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga do Composteli – Przeszość i Teraźniejszość*. Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy, 87–95.
- Mróz, F. (2016). Youth pilgrimages along pilgrimage routes in Europe. W: J. Stala, A. Porębska (red.), *World Youth Days. A Testimony to the Hope of Young People*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, 303–318.
- Mróz, F. (2016). Znaczenie europejskich szlaków pielgrzymkowych w budowaniu tożsamości Europy – przeszłość i teraźniejszość. W: M.C. Hastetter, M. Ostrowski (red.), *Pielgrzymi, drogi, święte miejsca. Pilgern, Wege, Heilige Orte*. Kraków, Trumau: Wydawnictwo Unum, 185–199.
- Mróz, F., Mróz, Ł. (2013). Pilgrimage and religious tourism on the way of St. James – the first European cultural rout. *Visnyk of the Lviv University. Series geography*, 43, 366–379.
- Murray, M. (2013). Comparative perspectives on the Camino Frances and Via de la Plata pilgrim itineraries. W: A. Jackowski, F. Mróz, Ł. Mróz (red.), *1200 lat Pielgrzymek do Grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela*. Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy, 177–193.
- Roszak, P. (2013). Droga wiary i kultury na Camino de Santiago. O hermeneutyce wiary i tradycji na Szlaku św. Jakuba. W: A. Jackowski, F. Mróz, Ł. Mróz (red.), *1200 lat Pielgrzymek do Grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela*. Kraków: Wydawnictwo Czuwajmy, 123–137.

Strony internetowe

www.peregrinosantiago.es/eng/ (dostęp: 27.09.2015).

Notka biograficzna o autorze: zainteresowania badawcze autora koncentrują się wokół trzech głównych zagadnień: rozwoju chińskiej gospodarki i jej wpływu na inne regiony świata, szczególnie na państwa europejskie; historii geografii, zwłaszcza geografii starożytnej; historii i współczesnego rozwoju Drogi św. Jakuba. W roku akademickim 2014/2015 nagrodzony Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne osiągnięcia naukowe.

Biographical note of author: author's research interests concern three main fields: the Chinese economic growth and its influence on other regions, especially on the European countries; history of geography, particularly ancient geography; history and contemporary development of the St. James Way. In the academic year 2014/2015 awarded with the Fellowship of Ministry of Science and Higher Education for outstanding scientific achievements.

Rafał Koszek, mgr
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Geografii
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków
rkoszek@gmail.com